

Ο ίδιος λόγος κατά τους Στωϊκούς

Δρ ΕΛΕΝΗ ΜΑΡΓΑΡΙΤΟΥ-ΑΝΔΡΙΑΝΕΣΗ (Η φαινομενολογική ερμηνεία της αμφισημίας του ΙΔΙΟΥ, εκδ. Αρμός, 2013, σ. 64)

Η στωϊκή φιλοσοφία θεώρησε τον λόγο ως κοσμική-συνεκτική ουσία του θεού, της φύσεως και των ανθρώπων. Η ζωή του ανθρώπου, οι πράξεις του, το υλικό σύμπαν κινούνται υπό του λόγου (λόγος σπερματικός). Η κοσμική συμπάθεια (αλληλεπίδραση όλων των πραγμάτων στο σύμπαν) και το «όμολογούμενος τῆ φύσει ζῆν» προϋπέθεταν τον έλεγχο των παθών και σταδιακώς οδήγησαν σε μία σκεπτικιστική και εκλεκτικιστική στάση ζωής: η περί τα πρακτικά θέματα φροντίδα θα έπρεπε να θεμελιωθή στην κοινή αντίληψη περί θεϊκού λόγου. Ο ίδιος βίος είναι παράδειγμα για όλους, όταν ακολουθεί τους λόγους (Ζήνων, *Frag.*, 7-8.11). Ο Μάρκος Αυρήλιος περιγράφει τα «ίδια» (τα χαρακτηριστικά) του ανθρώπου που του προκαλούν ευχαρίστηση: η εύνοια προς το ομόφυλον, η περιφρόνηση των αισθητικών κινήσεων, η διάκριση των πιθανών φαντασιών και η επιθεώρηση της φύσεως των πάντων. Τρεις σχέσεις πλαισιώνουν την ευδοκίμηση των ιδιαίτερων κλίσεων του ανθρώπου: η προς το περικείμενον (αίτιον), η προς την θεϊκήν αιτίαν σχέση και η σχέση προς τους συμβιούντας. (*Τα εἰς ἑαυτόν*, 8.26.1). Ίδιον του φι-

λοσόφου είναι το «εὖ λέγειν» (η διαλεκτική) στο πλαίσιο του αληθούς και προσήκοντος λόγου (Χρυσίππος, *Fragmenta logica et physica*, 125.5). Αξίζει να διερευνηθούν δύο θέματα της φιλοσοφίας του Χρυσίππου:

α) «ὄρος ἐστίν ἢ τοῦ ἰδίου ἀπόδοσις» (*Fragm. log. et ph.*, 226.2), και β) «ὁ ἴδιος λόγος τῆς οὐσίας» (*Fragm. log. et ph.*, 318.10-13).

Ο κοινός λόγος (κοινή αντίληψη) θεμελιώνεται στον θεϊκόν λόγον: η μέθεξι στον συμπαντικό λόγο εξαρτάται από την ιδιαίτερη φύση. Η πρόθυμη υποταγή στους φυσικούς νόμους, η ειλικρινής πίστη, ο σταθερός βίος, η καλλιέργεια της νοήσεως είναι ίδια του σοφού, προϋποθέσεις της αυτάρκειας και της σωτηρίας. Ο προκόπτων φθάνει στον ανώτερο βαθμό ενάρτετου βίου έχοντας οδηγό τα καθήκοντα που πρέπει να αποδέχεται και να υπηρετεί. Οι δοκιμασίες της ζωής, οι ομολογούμενες αλήθειες και οι ανάγκες ωριμάζουν τα κριτήρια αγαθότητας και αληθείας (*Fragm. Log. et phys.*, 118.5, 898.3 · *Fragm. Moralia*, 16, 25, 39, 85). Οι ομολογούμενες αλήθειες αφορούν στην αβίαστη συγκατάθεση σε φυσικές αναγκαιότητες, σε αιτιακές σχέσεις που στηρίζουν ενέργειες και επιλογές. Η μελέτη των μερών του όλου (η μελέτη της λεπτομέρειας και της ομοιομέρειας) συμβάλλει στην γνώση της τάξεως και της μεταβολής προκειμένου να διοικηθή το όλον (*Fragm. Log. et phys.*, 420, 426, 450,

491 και 572). **Η προοπτική του όλου βασίζεται στην γνώση των μερών και των παραλλαγών.** Το ηγεμονικό μέρος της ψυχής είναι ο νους. Η συνύπαρξη των σωματικών και ψυχικών μερών σημαίνει σύνδεση διαφόρων ή αντιθέτων στοιχείων που τα διαπερνά η πνευματική ενέργεια την οποία εξαντικειμενίζει ως δομικό στοιχείο του κόσμου η πρώτη Ουσία. Η καθολική Φύση περιλαμβάνει τα πάντα και είναι η Τάξη του κόσμου. Όμως κάθε ον δια της ίδιας του ενεργείας συμμετέχει στο κοσμικό γίγνεσθαι, εξοικειώνεται με την φύση και «προτιμά» ν' ακολουθεί σαν κρίκος σε μια αλυσίδα την διαδικασία της εξελίξεως του κόσμου, όπως έχει προδιαγραφη από την ίδια την φύση. Διαφορετικά χάνει τις ευκαιρίες να ενεργοποιήσει κάθε δύναμη που έχει μέσα του, να δοκιμάσει λύπες και χαρές της ζωής, να «γίνει» αγαθή και ωραία φύση διαγράφοντας φυσικά έναν περιορισμένο κύκλο ζωής.